

Guia d'ús no sexista del llenguatge

Sumari de continguts

• 1. Presentació	3
• 2. El sexisme en el llenguatge	4
2.1 El llenguatge com a transmissor de valors	4
2.2 Què és el sexisme lingüístic?	5
2.3 El llenguatge com a instrument de canvi	5
• 3. Detecció del sexisme: Manifestacions	7
3.1 Llenguatge textual	7
3.1.1 Ús sistemàtic del masculí com a genèric	7
3.1.2 Duals aparents i mots semànticament ocupats	8
3.1.3 Asimetria en les fórmules de tractament	8
3.1.4 Asimetria en el discurs	9
3.1.5 Oficis, professions i càrrecs de responsabilitat	10
3.2 Llenguatge no textual	10
3.2.1 Invisibilització de les dones	10
3.2.2 El reforç d'estereotips i rols de gènere	11
3.2.3 El cos de les dones com a objecte sexual	11
3.2.4 Insult a les dones	12
3.2.5 Victimització de les dones	12
• 4. Recursos per superar el sexisme lingüístic	13
4.1 Recursos d'evitació	13
4.1.1 Ús de noms genèrics, col·lectius i abstractes	13
4.1.2 Perífrasis i canvis en la redacció	15
4.1.3 Tractament de vós	17
4.2 Recursos de visibilitat	18
4.2.1 Formes dobles	18
4.2.2 Ús de barres	18
4.2.3 Aposicions explicatives	20
4.2.4 Simetria en el tractament	21
• 5. Contextos particulars	22
5.1 Mitjans impresos	22
5.1.1 Textos tancats	22
5.1.2 Textos oberts	24
5.2 Entorns digitals: pàgines web	25
5.2.1 Indicadors per a l'avaluació del grau de sexisme en els continguts web	25
5.2.2 Elements potencialment transmissors de sexismes	26
• 6. Decàleg de recomanacions d'ús	28
• 7. Marc normatiu	30
• 8. Bibliografia	33

Presentació

Fundació i2CAT és una entitat compromesa amb la igualtat efectiva entre dones i homes. Dins de l'àmbit de Comunicació del seu Pla d'Igualtat d'Oportunitats es proposa assegurar una imatge institucional justa, equitativa i lliure de discriminació.

D'acord amb aquest compromís, s'edita aquesta Guia d'ús no sexista del llenguatge amb la voluntat de ser una eina àgil de treball per a tot el personal de l'entitat, que permeti enfortir la pràctica igualitària en tots els àmbits comunicatius i ofereixi solucions als dubtes que es puguin generar en la pràctica laboral quotidiana.

La guia es divideix en set parts. En primer lloc, s'introdueix el concepte de sexisme lingüístic i alguns conceptes bàsics per entendre aquest fenomen. Seguidament, s'analitzen les formes més habituals en les que es manifesta. Partint d'aquesta anàlisi, s'estableixen una sèrie de pautes i de recursos lingüístics i gràfics que pretenen guiar en l'ús d'un llenguatge no sexista ni discriminatori, tant a nivell de llenguatge general com en els contextos propis de comunicació de Fundació i2CAT. Finalment, es fa un recull del marc normatiu sobre l'ús del llenguatge no sexista a nivell internacional, europeu i estatal.

El sexisme en el llenguatge

«La llengua té un valor simbòlic enorme;
el que no s'anomena no existeix».

Eulàlia Lledó

2.1 El llenguatge com a transmissor de valors

El llenguatge reflecteix el sistema de pensament col·lectiu i amb ell es transmet una gran part de la forma de pensar, sentir i actuar de cada societat. És evident que no creixem (i per tant no aprenem a parlar) en un context lliure de prejudicis. D'aquesta manera, la utilització de la llengua no és neutra i reflecteix la relació dels dos sexes en la societat i la posició de les dones en aquesta relació.

La nostra societat procedeix d'una tradició patriarcal¹ i, com a conseqüència, sexista i androcèntrica. Sexista perquè adjudica diferents rols a les persones depenent del seu sexe i no de les seves capacitats o valors personals. Androcèntrica perquè pren el masculí com el model que cal imitar: els homes són considerats el subjecte de referència i les dones com a éssers dependents i subordinats a ells.

Malgrat que el paper de les dones en la societat ha experimentat darrerament profundes transformacions, els missatges que el llenguatge continua transmetent sobre les dones reforcen el seu paper tradicional i donen una imatge d'elles relacionada amb el sexe i no amb les seves capacitats i aptituds, intrínseques en tots els éssers humans.

¹ Terme antropològic usat per definir la condició sociològica segons la qual els membres masculins d'una societat tendeixen a predominar en posicions de poder, mentre més poderosa sigui aquesta posició, més probabilitats que un membre masculí la retengui.

2.2 Què és el sexisme lingüístic?

El sexisme és l'assignació de valors, capacitats i rols diferents a homes i dones d'acord amb el seu sexe, desvalorant el que fan les dones davant el que fan els homes.

Victòria Sau² destaca que el sexisme pot abastar tots els àmbits de la vida i de les relacions humanes, i que el llenguatge en representa un bon exemple.

La relació entre llenguatge i sexe pot concebre's en dos sentits:

- Sexisme social: pel que fa a l'ús de la llengua condicionat per la identitat sexual de qui parla. Per exemple, està mal vist que les dones parlin amb paraules gruixudes i en canvi els homes no.
- Sexisme lingüístic: pel que fa al tractament discriminatori de les dones en el discurs o en determinades construccions o missatges, ja sigui per les paraules utilitzades o per la manera de construir la frase.

D'aquesta manera, el que entenem per sexisme lingüístic és l'ús discriminatori que es fa del llenguatge per raó de sexe. Però cal no oblidar que és l'ús del llenguatge el que pot ser sexista, en les paraules o estructures que escollim, i no el llenguatge en si mateix.

2.3 El llenguatge com a instrument de canvi

Aquestes pràctiques lingüístiques discriminatòries poden ser eradicades. Modificant l'ús que fem de la llengua, estem transformant la nostra concepció de la realitat. Donat que aquest procés és progressiu i no unidireccional, si canviem premeditadament aquest ús, tindrem més elements per reconstruir el nostre concepte de món i reconèixer el valor social de les capacitats i funcions que són atribuïdes a les dones.

Per aconseguir el canvi, és necessari tenir en compte aquestes premisses:

- a. Considerar una prioritat i una necessitat que es faci un ús no sexista del llenguatge en totes les situacions de comunicació en les que ens puguem trobar.
- b. No confondre el llenguatge inclusiu amb el llenguatge «políticament correcte». Aquest darrer mira d'amagar allò que pot fer mal a algú per les seves característiques físiques o racials mitjançant el silenci o l'eufemisme (per exemple, persona amb discapacitat visual en comptes de recórrer al qualificatiu cega). D'altra

² Sau, Victòria. Diccionario Ideológico feminista. Vol I (2a Ed.). Barcelona: Icària, 2000.

banda, el llenguatge no sexista intenta exactament el contrari: treure a la llum la presència de les dones i la seva manera d'estar al món.

Malgrat això, hi ha la tendència a ridiculitzar qui opta per utilitzar fórmules lingüístiques inclusives. Sovint, per argumentar-ho s'apella a l'economia del llenguatge, tot oblidant que l'ús del masculí és el llegat «naturalitzat» d'una societat patriarcal on les dones no comptaven ni tenien valor. Aquesta concepció ha quedat petrificada en uns usos gramaticals que en l'actual societat no tenen justificació.

- c. Millorar el nostre coneixement de la llengua i tot el ventall de possibilitats gramaticals que aquesta ofereix, ja que, a mesura que es domina més el codi, es disposa de més recursos per evitar l'androcentrisme lingüístic i l'ús del masculí com a genèric.
- d. Familiaritzar-se amb un seguit de recomanacions d'ús que tot seguit es desenvoluparan en aquesta guia.

Detecció del sexisme: Manifestacions

«Cada dia construïm el món on vivim d'acord amb aquestes regles fetes per homes. Seleccionem, raonem i interpretem el flux d'esdeveniments en un intent de donar sentit a la vida i pocs de nosaltres sospitem com de ben atrinxerades i d'arbitràries són aquestes normes. Les imposem sobre el món de forma que el que veiem es conforma amb el que se'ns ha dit que havíem de veure. I un dels factors crucials de la nostra construcció d'aquesta realitat és el llenguatge».

Dale Spender
Man made language (1980)

Per corregir el sexisme primer de tot hem de saber detectar-lo. Una manera d'advertir-lo consisteix en aplicar l'anomenada regla de la inversió, que consisteix en substituir la paraula dubtosa per la seva corresponent en el gènere oposat. Si la frase que en resulta és inadequada, llavors el primer enunciat era sexista.

Tot seguit s'identifiquen els usos lingüístics i gràfics més freqüents que donen lloc a la discriminació i a la invisibilització de les dones.

3.1 Llenguatge textual

3.1.1 Ús sistemàtic del masculí com a genèric

Explicació	<p>El masculí és el gènere no marcat i té un doble valor d'ús:</p> <ol style="list-style-type: none"> Valor específic: el que li és propi en marcar el gènere al qual fa referència (el masculí). Valor genèric: el masculí és extensiu al femení i s'engloben tots dos gèneres. Davant d'aquest doble valor del masculí, el femení només té valor específic, és a dir, únicament s'empra en referència a les dones (sentit restrictiu). <p>Cal vigilar amb els falsos genèrics com ara home per a referir-se a tota la humanitat.</p>
------------	--

Exemples	<p>Ell és un informàtic excel·lent (a)</p> <p>Els alumnes de l'escola (b)</p> <p>Tots els nens (b)</p>
Conseqüències	<ul style="list-style-type: none"> • Invisibilització i exclusió de les dones en tots els àmbits de l'activitat humana • Categorització en rols • Restricció del valor femení • Creació d'ambigüitats i confusions en el contingut dels missatges <p>I per tant</p> <ul style="list-style-type: none"> • Preeminència del masculí • Infravaloració del femení

3.1.2 Duals aparents i mots semànticament ocupats

Explicació	<p>Els duals aparents són parelles de paraules que adquireixen significats diferents segons el sexe al que es refereixin. En aquests casos, quasi sempre la paraula femenina està carregada de significat pejoratiu.</p> <p>En la denominació dels oficis, sovint trobem la forma femenina semànticament ocupada per una adjectivació (crítica, tècnica).</p>
Exemples	<p>Secretari (designa un alt càrrec) / Secretària (realitza funcions administratives)</p> <p>Home públic (ciudadà) / Dona pública (prostituta)</p> <p>Individu (persona anònima) / Individua (persona no grata)</p> <p>Senyor (rang social o persona adulta) / Senyora (dona casada)</p> <p>Ell treballa com a crític d'art / Ella treballa com a crítica d'art / És una qüestió crítica</p>
Conseqüències	<ul style="list-style-type: none"> • Desvaloració de les dones • Relació de dependència

3.1.3 Asimetria en les fórmules de tractament

Explicació	<p>Es produeix quan les formes de tractament i cortesia presenten les dones en relació de dependència respecte de l'home o en un nivell jeràrquic inferior.</p> <ol style="list-style-type: none"> En nom i cognoms Freqüentment, quan s'anomena a un home es fa mitjançant el cognom, mentre que si es tracta d'una dona es sol emprar o bé el nom de pila precedit d'una fórmula de tractament—senyora o senyoreta—, o bé el nom i el cognom. Fórmules de tractament exclusivament en masculí En els documents administratius de caire obert és habitual trobar les fórmules de tractament exclusivament en masculí, tot i que poden ser complimentats tant per dones com per homes. Relacions de dependència Es produeix quan les formes de tractament i cortesia presenten les dones en relació de dependència respecte de l'home o la infantilitzen mitjançant un diminutiu.
------------	--

Exemples	<p>El Sr. Rius i la Srta. Marta Badia (a)</p> <p>Benvolgut empleat; En, N'; Signatura de l'interessat (b) Els socis Ramon Rius i la seva dona (c, dependència) Senyor / senyoreta (c, infantilisme)</p>
Conseqüències	<ul style="list-style-type: none"> • Invisibilització de les dones • Subordinació de les dones

3.1.4 Asimetria en el discurs

Explicació	<p>Consisteix en donar diferents tractaments a cada sexe. Pot donar origen a aquest seguit de fenòmens lingüístics:</p> <ol style="list-style-type: none"> a. Salt semàntic Està relacionat amb l'ús del masculí com a genèric. Es produeix quan s'utilitza un mot masculí aparentment genèric (o real) i en un punt més avançat del discurs es repeteix el mot masculí utilitzant el seu valor específic. b. Asimetria en la denominació Es produeix quan en un discurs les dones són anomenades per la seva condició sexual, mentre que els homes són anomenats per la seva posició social. c. Aposicions redundants Es destaca la condició sexuada de les dones per sobre d'altres qualitats que són més pertinents. d. Tractament heterogeni És un error molt freqüent en documents administratius utilitzar la doble barra en un terme i acte seguit no fer-ho en un altre que, d'aquesta manera, pot ser interpretat com a un masculí específic.
Exemples	<p>A tots els nens de l'escola els encanta el pati, tot i que s'observen diferències entre nenes i nens. Elles prefereixen el sorral, mentre que ells tenen més tendència als gronxadors. (a)</p> <p>S'han presentat a la convocatòria dos directors i tres dones (b)</p> <p>Les dones treballadores poden demanar baixa de maternitat (c)</p> <p>En/na ___ del departament ___ comunica al seu responsable immediat... (d)</p>
Conseqüències	<ul style="list-style-type: none"> • Es minimitzen o desqualifiquen les qüestions de les dones • La condició sexuada de les dones es converteix en la seva principal identitat, substituint el seu estatus social o professional • Ambigüitats en la interpretació del discurs

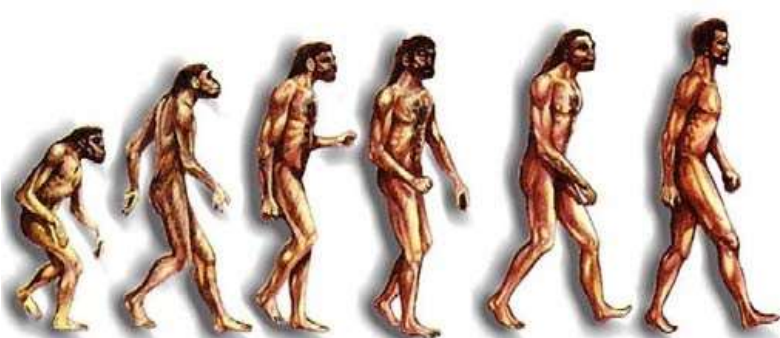
3.1.5 Oficis, professions i càrrecs de responsabilitat

Explicació	<p>El lèxic que fa referència als oficis, professions i càrrecs de responsabilitat té encara una forta connotació sexista i no es feminitza, ja que en molts casos es segueix fent referència a la divisió sexual tradicional que durant segles s'ha estat utilitzant.</p> <p>En alguns casos, només s'utilitza la forma femenina per designar treballs jeràrquicament inferiors i tradicionalment units als papers assignats a les dones.</p>
Exemples	<p>Advocat; bomber; degà; metge; mossos d'esquadra; notari; poeta; jutge</p> <p>Infermera; llevadora; hostessa; secretària</p>
Conseqüències	<ul style="list-style-type: none">• Reforç estereotipat del gènere• Invisibilització de les dones que accedeixen a alguns càrrecs o oficis• Reserva del masculí per a activitats de prestigi

3.2 Llenguatge no textual

Moltes vegades en els elements no textuais (imatges, il·lustracions, etc.) es troben situacions que responen a una societat sexista, exclouent i violenta. Com a conseqüència, es desenvolupen missatges estereotipats pel gènere, discriminatoris amb la diversitat, impulsors de comportaments agressius, etc.

3.2.1 Invisibilització de les dones

Explicació	<p>Les dones no solen aparèixer en les imatges que fan referència a grups mixtes, a àmbits intel·lectuals, partícips de fites socials, etc.</p>
Exemples	
Conseqüències	<ul style="list-style-type: none">• Subordinació de les dones com a objecte passiu o dependent• Desvaloració de les dones al ser considerades inferiors

3.2.2 Reforç d'estereotips i rols de gènere

<p>Explicació</p>	<p>Utilització de les característiques, qualitats o trets que defineixen a dones i a homes de manera estereotipada.</p> <p>S'atribueix a dones i homes rols molt tipificats segons el gènere, limitant espais, expectatives i possibilitats.</p>
<p>Exemples</p>	 <p>The image consists of two parts. On the left is a photograph of a woman in a red apron standing in a kitchen, looking thoughtful. On the right is a cartoon illustration of a woman's head in profile, with various parts of her brain labeled with stereotypical female traits in Spanish. The labels include: 'Abstenencia ante lo superfluo' (abstinence from the superfluous), 'ROPA' (clothing), 'Cariño por todo lo que brilla' (affection for everything that shines), 'Guadalupe' (a name), 'Resistencia al cambio' (resistance to change), 'Momento para "hacerse la lista"' (time to make the list), 'Puntitos y comiditas' (little things and snacks), 'Generador de dolores de cabeza' (headache generator), 'Iniciativa es el sexo' (initiative is the sex), 'Comprensión de otros' (understanding of others), 'Miedo de arriesgarse' (fear of taking risks), and 'Gonorréas de coches' (gonorrhea of cars).</p>
<p>Conseqüències</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Es consolida un sistema social dividit en models diferenciats a nivell sexual: figures dolentes o bones, covardes o valentes, lletges o maques, dèbils o fortes, etc.

3.2.3 El cos de les dones com a objecte sexual

<p>Explicació</p>	<p>Es presenta el cos de les dones com a element decoratiu i de desig sexual, moltes vegades sense tenir cap relació amb el producte o servei que s'ofereix.</p>
<p>Exemples</p>	 <p>The image shows two advertisements. The left one is for 'Cessant Factor' and features a woman in a black outfit riding a bicycle against a blue background. The right one is for 'Pils Pils' and features a woman's body in a bikini with the words 'wash me' written on her stomach, next to a bottle of the product.</p>
<p>Conseqüències</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Subordinació de les dones • Ús del seu cos com a producte • Se les tracta com a una propietat de l'home

3.2.4 Insult a les dones

Explicació	Apareixen parodiades o fent les seves tasques habituals segons els rols de gènere.
Exemples	
Conseqüències	<ul style="list-style-type: none">• Desvaloració de l'àmbit domèstic• Menyspreu de les dones• Baixa autoestima de les dones quan realitzen aquestes tasques

3.2.5 Victimització de les dones

Explicació	Apareixen com a objecte dels homes i en situació de submissió.
Exemples	
Conseqüències	<ul style="list-style-type: none">• Violència directa o indirecta• Subordinació de les dones

Recursos per superar el sexisme lingüístic

De tot el conjunt de propostes que seguidament es proposen, el que determinarà l'èxit o el fracàs de la solució triada és el context en el que s'ha d'aplicar.

Un altre factor essencial és el sentit comú. Si no és possible trobar una solució no forçada, de vegades és preferible decantar-se per una solució a mitges o, en darrer terme, utilitzar un masculí amb valor genèric o englobador.

S'ha de procurar, doncs, que no hi hagi cap possibilitat d'equívoc a l'hora d'interpretar un text pel fet d'haver usat algun recurs no sexista i, evidentment, que aquest no vagi contra la normativa de la llengua.

4.1 Recursos d'evitació

Els recursos d'evitació tenen per objectiu estalviar la concreció del gènere de les persones implicades i evitar també haver d'utilitzar el masculí com a genèric.

4.1.1 Ús de noms genèrics, col·lectius i abstractes

Quan les persones a què fem referència en un text poden ser dones i homes és convenient utilitzar formes genèriques que ens permetin evitar qualsevol marca de gènere gramatical en la redacció. Així doncs, cal utilitzar paraules amb significat col·lectiu o abstracte, o bé solucions neutres menys personalitzades.

Podem agrupar aquests noms en tres grans classes:

Noms generals

amistats, ciutadania, col·lectiu, comunitat, conjunt, cos, equip, gent gran, grup, humanitat, infants, gent, joventut, mainada, població, societat, veïnat.

Noms de professió o càrrec

administració, alcaldia, alumnat, assessoria, comandament, empresariat, funcionariat, gerència, personal docent, presidència, professió, professorat, servei.

Noms del món laboral o associatiu

agrupació, associació, afiliació, alumnat, assemblea, clientela, mà d'obra, massa social, militància, personal, persones associades, plantilla, proveïdoria, secretaria, usuariat, voluntariat.

Els noms genèrics són termes que, amb independència del seu gènere gramatical, fan referència tant a dones com a homes.

En lloc de:	Es proposa:
El problema de la nostra època és que els seus homes no volen ser útils sinó importants	El problema de la nostra època és que les persones no volen ser útils sinó importants

Els noms col·lectius designen en singular un conjunt de persones que pertanyen a una col·lectivitat.

En lloc de:	Es proposa:
L'accés a l'educació com a dret per a tots els ciutadans	L'accés a l'educació com a dret per a tota la ciutadania
Volem agrair l'esforç i la dedicació de tots els empleats	Volem agrair l'esforç i la dedicació de tota la plantilla

Les construccions metonímiques o noms abstractes s'utilitzen per alludir al càrrec, professió, ofici, titulació, etc. i no a la persona que el posseeix.

En lloc de:	Es proposa:
els coordinadors els directors els gerents el president els secretaris els tesorers els vocals	coordinació direcció gerència presidència secretaria tesoreria vocalia

En lloc de:	Es proposa:
Sol·licitar al cap de departament	Sol·licitar a la direcció del departament

4.1.2 Perífrasis i canvis en la redacció

Quan no disposem de noms adients podem evitar les marques de gènere mitjançant petites modificacions en la redacció o amb l'ús de perífrasis (girs expressius). En aquests casos, cal tenir present no utilitzar una sintaxi massa recargolada que dificulti la comprensió del text.

En lloc de:	Es proposa:
els administratius	el personal administratiu
els ancians	la gent gran
els catalans	la població catalana
els metges els polítics	el cos mèdic, personal sanitari
els mestres, professors	la classe política
els socis	l'equip docent
l'home	les persones associades
	l'ésser humà, l'espècie humana

En lloc de:	Es proposa:
Estem molt agraïts per la vostra col·laboració	Us agraïm la vostra col·laboració
Benvinguts al nou web	Us donem la benvinguda al nou web

Sovint, la marca de gènere es transmet a través de determinants, formes verbals, adjectius o pronoms que utilitzem. Això podem evitar-ho mitjançant aquests procediments:

- a. Desarticulació. Eliminació del determinant davant de substantius invariables.

En lloc de:	Es proposa:
Els professionals del centre	(∅) Professionals del centre

- b. Substituir el determinant que acompanya a un substantiu invariable per un altre sense marca de gènere.

En lloc de:	Es proposa:
Els residents se senten novament persones	Cada resident se sent novament persona
Tots estem cridats a prendre part del moment actual	Tothom està cridat a prendre part del moment actual
Es vinculin amb els membres de l'equip	Es vinculin amb qualsevol membre de l'equip

En lloc de: tot / tots un / uns algun / alguns	Es proposa: tothom, qualsevol, cadascú, ningú, part de, cap
---	---

- c. Pronominalització. Recórrer a un pronom sense marca per evitar l'ús de participis passats i presents substantivats.

En lloc de: El sotassignat Els que necessitin ajuda Conversem amb els que acudeixen al centre	Es proposa: Qui signa Qui necessiti ajuda Conversem amb qui acudeix al centre
--	--

- d. Elusió del subjecte. Utilitzar diverses estructures que no modifiquen el sentit de la frase. En aquests casos el subjecte ha d'estar molt clar i sense opció a ambigüitats:

- Ús de la passiva reflexiva o oracions impersonals.

En lloc de: L'empleat haurà de complimentar les dades	Es proposa: S'hauran de complimentar les dades
--	---

- Ús de determinades formes personals del verb: permeten canviar el verb de la 3a persona a la 2a del singular (tractament de vostè o tu), o a la 1a del plural.

En lloc de: L'empleat haurà de complimentar les dades	Es proposa: Complimenti les dades (vostè) Complimenta les dades (tu) Si complimentem les dades (Nosaltres)
--	---

- Ús de formes no personals del verb: infinitius i gerundis.

En lloc de: L'empleat haurà de complimentar les dades per obtenir... Si l'empleat complimenta les dades obtindrà...	Es proposa: Dades a complimentar per obtenir... Complimentant les dades s'obtindrà...
---	---

e. Reverbaltzació. Modificar la fórmula ser/estar + adjectiu/participi per tenir + substantiu.

En lloc de:	Es proposa:
Si esteu interessats en...	Si teniu interès en...
Estem segurs que hi ha moltes persones sensibilitzades	Tenim la seguretat que hi ha moltes persones sensibilitzades
Serem capaços de treballar en xarxa	Tindrem capacitat de treballar en xarxa

f. Substituir els adjectius sexuats

- Per preposició + substantiu no sexuat

En lloc de:	Es proposa:
Disposem de professionals qualificats en...	Disposem de professionals amb qu alificació en...
Afiliat	Amb afiliació
Trobar-se sol	Trobar-se sense companyia
Facultat per...	Amb facultats per...

- Per substantius

En lloc de:	Es proposa:
Lista d'admesos i exclosos	Lista d'admissions i exclusions

4.1.3 Tractament de vós

Un element que cal tenir en compte és el tractament de vós, habitual en el llenguatge administratiu català. Aquest tractament té l'avantatge, respecte al de vostè, que no fa distinció de gènere.

En lloc de:	Es proposa:
Aprofito l'avinentsa per saludar-la/lo cordialment (a vostè)	Aprofito l'avinentsa per saludar-vos cordialment (a vós: dones i homes indistintament)

4.2 Recursos de visibilitat

Els recursos de visibilitat tenen per finalitat aconseguir fer visibles les dones en tots els àmbits i en totes les situacions.

4.2.1 Formes dobles

En cas que les exigències del text o la manca d'una paraula o expressió que defineixi allò que volem expressar no ens permeti fer servir formes genèriques, podem optar per utilitzar la forma femenina i la masculina.

En lloc de:	Es proposa:
Els treballadors estem assegurats	Els treballadors i treballadores estem assegurats

Concordança

Convé notar que quan s'utilitzen denominacions dobles i apareixen a la frase altres elements amb flexió de gènere que hi han de concordar, com ara els articles i els adjectius, no és necessari que també tinguin una forma doble. Si es fes, això dificultaria la claredat i llegibilitat del text.

En els casos en què els substantius són de gènere diferent, d'acord amb la normativa actual, els adjectius i participis que s'hi refereixen han de concordar amb el masculí plural.

En lloc de:	Es proposa:
Tots els treballadors assegurats i totes les treballadores assegurades	Tots els treballadors i treballadores assegurats

4.2.2 Ús de barres

En cas que els textos siguin breus i esquemàtics (impresos, notes, llistes, taules...) es poden fer servir formes abreujades, és a dir, adjuntar la terminació femenina a la forma masculina després d'una barra inclinada, com a reflex de la flexió morfològica.

En lloc de:	Es proposa:
Benvolgut empleat	Benvolgut/da empleat/ada

Tot i que hi ha diferents sistemes per establir quina ha de ser aquesta terminació, es recomanen les pautes següents:

- a. Si la forma masculina no té cap marca i la femenina acaba en –a, es pot escriure una a després de la barra:

treballador/a, company/a, nen/a, director/a, enginyer/a

- b. També es pot escriure una –a després de la barra si el femení acaba en –a i el masculí acaba en –e o –o:

alumne/a, mestre/a, mosso/a

- c. Quan la forma femenina acaba –essa, s'escriu aquesta terminació després de la barra:

alcalde/essa, metge/essa, poeta/essa, jutge/essa

- d. Si la forma femenina i la masculina presenten altres diferències ortogràfiques de les esmentades, es pot escriure la terminació femenina des de la vocal tònica inclosa:

ancià/na, funcionari/ària, interessat/ada, administratiu/iva, català/na, ciutadà/na

- e. Quan, seguint els criteris anteriors, l'estalvi d'espai no és significatiu, s'escriuen les dues formes senceres:

soci/sòcia, veí/veïna; en canvi: socis/es, veïns/es

- f. En el cas dels mots invariables (amb la mateixa forma tant en femení com en masculí), caldrà anteposar l'article per a indicar la marca de gènere:

un auxiliar/una auxiliar, un professional/una professional

Pel que fa a les denominacions dobles en plural, el criteri que es proposa és anàleg a l'utilitzat per als singulars.

És important tenir en compte que si ens inclinem per l'ús de barres o desdoblaments hem d'emprar-los al llarg de tot el document.

Concordança

De la mateixa manera que amb les formes dobles, en l'ús de barres també hem de tenir en compte la concordança mitjançant la doble denominació del substantiu o trobar solucions alternatives.

En lloc de:	Es proposa:
Tots/totes els/les convocats/ades s'han de presentar...	Tots els convocats/ades s'han de presentar...
	Les persones convocades s'han de presentar...
	Qui estigui convocat s'ha de presentar...
	Tothom qui hagi estat convocat s'ha de presentar...

És aconsellable duplicar les preposicions que precedeixen els articles quan formen part d'una contracció, tant en la forma femenina com en la masculina.

En lloc de:	Es proposa:
Comunicar al/la cap de departament	Comunicar al/a la cap de departament

Pel que fa als termes compostos relatius a professions, ocupacions i càrrecs, és aconsellable utilitzar dobles formes per a tots els elements.

En lloc de:	Es proposa:
Director/a adjunt	Director/a adjunt/a

4.2.3 Aposicions explicatives

En alguns casos, l'ús de barres o dobles formes pot resultar massa feixuc i dificulta la lectura. En aquest cas es poden utilitzar les aposicions explicatives, que clarifiquen que el masculí s'està utilitzant de forma genèrica, impedit així una altra interpretació.

En lloc de:	Es proposa:
Els empleats i les empleades seran indemnitzats	Els empleats, tant dones com homes, rebran una indemnització

4.2.4 Simetria en el tractament

Les formes de tractament d'un text sempre han de ser simètriques entre dones i homes. Caldrà, per tant:

- a. Fer un ús adequat i homogeni de les fórmules de tractament i cortesia i evitar que només apareguin formes masculines.

En lloc de:	Es proposa:
L'interessat	L'interessat/da

- b. Cal anar amb compte amb la paraula senyoreta. El seu ús marca una asimetria perquè indica l'estat civil de la dona, mentre que el masculí senyoret no indica això.

En lloc de:	Es proposa:
Senyor/Senyoreta	Senyor/Senyora

- c. Hem d'evitar que el masculí precedeixi sempre el femení. Es recomana alternar les expressions a fi de no donar preferència a un gènere sobre l'altre.
- d. En els formularis és indiferent l'ordre dels sexes. Tot i així, cal procurar que la disposició dels elements sigui ben explícita i sempre segueixi el mateix ordre.

Contextos particulars

Fundació i2CAT, com tota entitat, exerceix la seva activitat comunicativa en dos nivells: la comunicació interna i la comunicació externa. La comunicació interna és un instrument indispensable per generar confiança en l'organització i per equiparar la representació i implicació de totes les persones que la integren, sense discriminació sexual ni per raó de sexe.

D'altra banda, el llenguatge i les imatges que s'utilitzen per comunicar-se amb el públic objectiu ajuden a reflectir la seva cultura com a organització. D'aquesta manera, la forma i el contingut dels missatges emesos, internament i externament, han de transmetre el compromís de l'entitat amb la igualtat d'oportunitats entre dones i homes.

A continuació, es tracten els dos canals comunicatius més utilitzats per l'entitat, tant a nivell de comunicació interna com externa: els mitjans impresos i els entorns digitals.

5.1 Mitjans impresos

En els textos amb contingut general o informatiu habitualment fem referència a persones determinades quan les anomenem. En canvi, quan les persones de qui parlem o a qui ens adreçem són desconegudes, com en el cas d'impresos, formularis, plantilles de documents, etc., s'ha de tenir especial cura de no fer servir el masculí per generalitzar.

Segons aquestes consideracions, classifiquem els textos en tancats, adreçats a persones concretes i conegudes, o oberts, adreçats a persones desconegudes o de tots dos sexes.

5.1.1 Textos tancats

Quan la persona destinatària d'un text o la persona a qui es fa referència és una persona determinada, cal que el tractament i la redacció s'ajustin a la condició de dona o home segons convingui. Això sol passar en cartes, e-mails, comunicacions personals, etc.

En lloc de:	Es proposa:
Sra. Pilar Malla i Escofet, Síndic de Greuges de Barcelona	Sra. Pilar Malla i Escofet, Síndica de Greuges de Barcelona
Carme Fortea és el cap de servei del programa de persones vulnerables	Carme Fortea és la cap de servei del programa de persones vulnerables

Cal tenir en compte el gènere dels noms dels càrrecs i professions. Podem classificar els noms dels càrrecs, oficis, professions i ocupacions en variables i invariables, segons tinguin una sola forma o dues formes per a tots dos gèneres.

Noms invariables					
-al*	caporal corresponsal fiscal aspirant	-ança -ar -aire	ordenança auxiliar brossaire	-ista -ol -ta	especialista pensionista recepcionista cònsol atleta escolta paleta terapeuta
-ant*	fabricant representant intendent	-ble -ense -il	escombriaire comptable forense edil agutzil		
-ent*	gerent				

(*) No tots els substantius acabats en -al, -ant i -ent són invariables.

Noms variables					
Generalment, el femení dels substantius s'obté afegint la terminació -a al masculí					
	informàtic, informàtica pedagog, pedagoga	-al: -ala	general, generala oficial, oficiala		
Sovint l'addició de la terminació -a al masculí comporta modificacions fonètiques, ortogràfiques o morfològiques					
-ant-anta	Sensibilització de la darrera consonant muda acompanyant, acompanyanta ajudant, ajudanta comerciant, comercianta	-ari: -ària	Canvi d'accent bibliotecari, bibliotecària funcionari, funcionària operari, operària		
-ent-enta	Sensibilització de la darrera consonant muda aprenent, aprenenta assistent, assistenta dependent, dependenta	-à: -ana	Vocal tònica -> s'afegeix n capità, capitana cirurgià, cirurgiana degà, degana		
-er:era	Sensibilització de la darrera consonant muda bomber, bombera cambrer, camblera missatger, missatgera	-iu: -iva	u -> v administratiu, administrativa directiu, directiva executiu, executiva		
-or:ora	Sensibilització de la darrera consonant muda ambaixador, ambaixadora coordinador, coordinadora director, directora	-e/-o: -a	Canvi de -e i -o per -a alumne, alumna mosso, mossa psiquiatre, psiquiatra		
-at:ada	t->d advocat, advocada empleat, empleada	-e: -essa	alcalde, alcaldessa jutge, jutgessa metge, metgessa	leg: -loga	psicòleg, psicòloga sociòleg, sociòloga

5.1.2 Textos oberts

En textos destinats a persones indeterminades o desconegudes, que poden ser tant homes com dones (impresos, formularis, butlletins electrònics, campanyes de captació i fidelització, memòria d'activitats, etc.) cal adreçar-se o fer referència a ambdós gèneres.

a. Impresos i formularis

Com he m vist en el capítol 4 d'aquesta guia, hi ha diversos sistemes per incloure la referència a dones i homes en la redacció. En un mateix escrit es poden combinar, si s'escau, diverses solucions. Cal tenir present que s'ha de tendir a la simplificació i a l'eliminació d'informació innecessària.

Els espais destinats als noms de les persones poden ser simplement espais en blanc, sense encapçalament de tractament.

Convé utilitzar preferentment formes genèriques, però si cal emprar una expressió amb marca de gènere, com que l'imprès acostuma a ser un text curt i amb gran economia d'espai, podem fer servir el sistema de dobles formes separades per barres.

En lloc de:	Es proposa:
Sr./Sra	Nom i cognoms
El/la sol·licitant	
Domiciliat/ada a	Domicili a

b. Cartes, e-mails, circulars i plantilles de documents

És recomanable utilitzar el tractament de vós i evitar així les expressions amb marques de gènere.

Per a la salutació és preferible no fer servir la forma femenina abreujada.

En lloc de:	Es proposa:
Benvolgut/uda amic/ga,	Benvolguda amiga, benvolgut amic
	Benvolgut amic, Benvolguda amiga,

5.2 Entorns digitals: pàgines web

Les pàgines web són un tipus de producte audiovisual on la interacció de diferents llenguatges (textual, icònic, vídeo, àudio, etc.) no permeten que es doni prioritats o rellevància a cap element sobre la resta, sinó que el significat final s'obté amb la conjunció de tots aquests llenguatges.

El text integrat en una pàgina web té particularitats que el diferencien del text que podem trobar en altres canals de comunicació. Les característiques principals són:

- No és lineal
- La seva lectura és propera a l'escaneig visual
- S'ha concebut per ser visualitzat en pantalla
- És interactiu i relacional
- Està subjecte a constants actualitzacions
- Conté moltes expressions apel·latives

A grans trets, per aconseguir una comunicació plural i paritària es aconsella tenir especial cura a:

- Evitar l'ús del masculí com a genèric
- Garantir la paritat en la representació de dones i homes
- Evitar l'ús d'estereotips sexistes
- Donar visibilitat a temes relacionats amb les dones en els continguts de la pàgina web

5.2.1 Indicadors per a l'avaluació del grau de sexisme en els continguts web

És necessari analitzar periòdicament els continguts textuals i gràfics de la pròpia pàgina web des de la perspectiva de gènere, i identificar les pràctiques que afavoreixen o dificulten la consideració de les dones com a receptores i usuàries de la informació que es transmet.

a. Freqüència de presència i participació de dones i homes:

- En l'exposició de continguts
- En les activitats que es proposen
- En les il·lustracions i les icones
- En l'auditoria d'articles o reportatges
- En els missatges enviats a les xarxes de la web 2.0

b. Caracterització i valoració del gènere femení i masculí:

- En la distribució del protagonisme entre dones i homes
- En els judicis de valor
- En les emocions i sentiments atribuïts a cada gènere
- En els patrons de comportament proposats

c. Qualitat de les accions o activitats que realitzen dones i homes:

- En la representació d'activitats familiars i domèstiques
- En la representació d'activitats laborals
- En la representació d'activitats de lideratge (social, econòmic, etc.)
- En la representació d'activitats recreatives

5.2.2 Elements potencialment transmissors de sexismes

Elements del llenguatge textual

a. Llenguatge apel·latiu, és a dir, el que s'adreça de forma directa a la persona que visita la pàgina web. Cal tenir especial atenció a:

- la fórmula de benvinguda a l'espai web

En lloc de:	Es proposa:
Benvinguts al nou web	Benvinguts i benvingudes al nou web
	Us donem la benvinguda al nou web

- la fórmula per establir contacte amb l'entitat

En lloc de:	Es proposa:
Formulari per a nous usuaris	Formulari per a nou usuariat

- la fórmula d'accés a una àrea personal o privada

En lloc de:	Es proposa:
Nom d'usuari	Identificant

b. Termes que fan referència al camp semàntic propi de l'ús de les TIC. Les TIC han portat l'aparició de termes específics relatius a la seva utilització. Molts d'ells es refereixen concretament a les persones que les utilitzen, com ara internauta o ciberaula. En

aquests casos el substantiu en si mateix no sol està marcat pel gènere, però sí que ho acostumen a estar els articles o adjectius que l'acompanyen.

- c. Textos generals que no es diferencien de qualsevol altre mitjà de comunicació. Cal consultar els recursos que es proposen en el capítol 4 d'aquesta guia.

Elements no textuais

- a. Imatges i els seus textos alternatius. És important que, a la vegada que es té cura del llenguatge textual, se'n tingui també de les imatges que mostra l'entitat.

Es recomana:

- Representar les dones fora dels espais domèstics i ubicar-les en espais de treball i oci.
 - Incorporar homes en els espais privats.
 - Reproduir situacions de treball en les que hi hagi dones dirigint personal d'ambdós sexes o en llocs de responsabilitat i prestigi.
 - Fugir dels estereotips i representar dones treballant fora de casa, si és possible fent tasques tradicionalment masculines.
- b. Continguts multimèdia (vídeos i animacions). Cal tenir cura del llenguatge utilitzat en les vídeo-entrevistes i l'ús de veus tant femenines com masculines en les locucions.

06

Decàleg de recomanacions d'ús

RECURSOS D'EVITACIÓ PER AL LLENGUATGE TEXTUAL		
Ús de noms abstractes, genèrics o col·lectius	✓	Agrupació, afiliació, amistats, ciutadania, col·lectiu, comunitat, conjunt, cos, equip, grup, humanitat, infants, gent, joventut, mainada, població, societat, veïnat.
Ús de perífrasis))	<ul style="list-style-type: none"> Els administratius Els ancians Els catalans Els metges Els polítics Els mestres Els socis
	✓	<ul style="list-style-type: none"> El personal administratiu La gent gran La població catalana El cos mèdic La classe política L'equip docent Les persones associades
Canviar el determinant davant de substantius invariables o suprimir-lo quan es pugui))	<ul style="list-style-type: none"> Els professionals de l'entitat tot/tots un/uns algun/alguns
	✓	<ul style="list-style-type: none"> (Ø) Professionals de l'entitat tothom, qualsevol, cadascú, ningú, part de, cap
Pronominalització amb qui))	<ul style="list-style-type: none"> El sotassignat Els que necessitin ajuda
	✓	<ul style="list-style-type: none"> Oui signa Oui necessiti ajuda
Elusió del subjecte:		
Estructures amb se impersonal))	L'empleat haurà de complimentar les dades
Formes personals del verb		<ul style="list-style-type: none"> S'hauran de complimentar les dades Complimenti les dades (vostè) Dades a complimentar
Formes no personals del verb (infinitius i gerundis)		
Modificació de la fórmula ser/estar+adjectiu/participi per tenir+substantiu))	<ul style="list-style-type: none"> Si esteu interessats en... Serem capaços de treballar en xarxa
	✓	<ul style="list-style-type: none"> Si teniu interès en... Tindrem capacitat de treballar en xarxa
Canvi d'adjectiu sexuat per preposició+substantiu no sexuat))	<ul style="list-style-type: none"> Trobar-se sol Facultat per...
	✓	<ul style="list-style-type: none"> Trobar-se sense companyia Amb facultats per...
Substitució d'adjectius per substantius))	Llista d'admesos i exclosos
	✓	Llista d'admissions i exclusions
Tractament de vós))	Aprofito per saludar-lo/la (avostè)
	✓	Aprofito per saludar-vos (avós)

RECURSOS DE VISIBILITAT PER AL LLENGUATGE TEXTUAL

<p>Ús de formes dobles per fer referència a un grup integrat per dones i homes. Cal alternar l'ordre de presentació per no donar sistemàticament prioritat al masculí sobre el femení.</p> <p>La concordança es farà amb el segon terme.</p>	<p>)) Els treballadors de Fundació i2CAT</p> <p>)) La cap de departament encarregada o el cap de departament encarregat de...</p>	<p>✓ Els treballadors i les treballadores de Fundació i2CAT</p> <p>✓ La o el cap de departament encarregat de...</p>
<p>En documents amb problemes d'espai, ús de barres inclinades com a reflex de la flexió morfològica</p>	<p>)) Benvolgut empleat</p>	<p>✓ Benvolgut/da empleat/ada</p>
<p>Ús d'aposicions explicatives per anomenar ambdós gèneres i aclarir que s'està utilitzant el masculí com a genèric</p>	<p>)) Els afectats rebran una indemnització</p>	<p>✓ Els afectats, homes i dones, rebran una indemnització</p>
<p>Optar per la simetria en el tractament, tot alternant l'ordre del masculí i femení quan apareguin més d'un cop</p>	<p>)) L'interessat</p> <p>)) Senyor/Senyoreta</p>	<p>✓ El/La interessat/da</p> <p>✓ Senyor/Senyora</p>

RECURSOS GENERALS PER AL LLENGUATGE NO TEXTUAL

<p>Per evitar la invisibilització de les dones</p>	<p>✓ Representació paritària de dones i homes</p> <p>✓ Buscar fonts d'informació on hi figurin dones</p>
<p>Per evitar el reforç d'estereotips i rols de gènere</p>	<p>✓ Representar dones i homes en rols diferents als tradicionals (dones en l'àmbit professional i en sectors masculinitzats i homes en l'àmbit domèstic i fent tasques de cura o d'atenció a la clientela)</p> <p>✓ Representar i anomenar valors, aptituds i capacitats corresponents a la persona i no als que s'atribueixen típicament segons el sexe</p> <p>✓ En els continguts multimèdia, ús de veus femenines i masculines en igual proporció per a les locucions.</p>
<p>Per evitar mostrar el cos de les dones com a objecte sexual</p>	<p>✓ Utilitzar exclusivament el cos de les persones en els casos que directament expressin o informin sobre el que es vol transmetre</p>
<p>Per evitar l'insult a les dones</p>	<p>✓ Evitar una imatge humiliant, subordinada, denigrant i frívola de les dones</p> <p>✓ Revaloritzar l'àmbit domèstic com un espai de desenvolupament bàsic per la vida</p>
<p>Per evitar la victimització de les dones</p>	<p>✓ Visibilitzar les dones amb respecte, igualtat i justícia</p>

Marc normatiu

Catalunya

- Decret 162/2002, de 28 de maig, de modificació del Decret 107/1987, de 13 de març, pel qual es regula l'ús de les llengües oficials per part de l'Administració de la Generalitat de Catalunya, amb l'objecte de promoure l'ús d'un llenguatge simplificat i no discriminatori i de la terminologia catalana normalitzada (DOGC 3660, de 19-06-2002).
- Decret 142/2007, de 26 de juny, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments de l'educació primària. «Art. 4 punt 4.5: El projecte lingüístic establirà pautes d'ús de la llengua catalana per a totes les persones membres de la comunitat educativa i garantirà que les comunicacions del centre siguin en aquesta llengua. Aquestes pautes d'ús han de possibilitar, alhora, adquirir eines i recursos per implementar canvis per a l'ús d'un llenguatge no sexista ni androcèntric» (DOGC 4915, de 29-06-2007).
- Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista. «Art. 23 Tractament de la informació: a) Fer un ús no sexista ni androcèntric del llenguatge i fomentar una presència equilibrada i una imatge plural dels dos sexes, al marge dels canons de bellesa i d'estereotips sexistes. Difondre imatges masculines allunyades dels estereotips masclistes» (DOGC 5123, 02-05-2008).
- Decret 142/2008, de 15 de juliol, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments del batxillerat. Continguts del Segon curs: «Reflexió sobre els usos socials de la llengua. La llengua i el poder: sexisme, violència i discriminació sociocultural en els usos lingüístics» (DOGC 5183, de 29-07-2008).

Estat espanyol

Ministeri de Justícia

- Reial Decret 762/1993 estableix pautes en relació amb el Registro Civil i la discriminació lingüística en textos i formularis oficials, autoritzant la modificació en l'ordre dels cognoms patern i matern.

- Llei 40/1999, de 5 de novembre, Ministeri de Justícia, sobre noms i cognoms i el seu ordre. El cognom de la mare pot anteposar-se al del pare.
- Sessió de 9 de febrer de 2005 del Ple del Consell General del Poder Judicial. Acord per crear la Comissió per la igualtat d'oportunitats de dones i homes en la Judicatura, entre els objectius del qual figura l'«ús no sexista del llenguatge en la documentació administrativa».

Ministeri d'Educació i Ciència

- Recomanacions per l'ús no sexista de la llengua, 1988.
- Reial Decret 733/1995 de 5 de maig de 1995, sobre l'expedició de títols acadèmics i professionals corresponents als ensenyaments establerts per la Llei Orgànica 1/1990, de 3 d'octubre, d'Ordenació General del Sistema Educatiu (BOE 131, de 02-06-1995).
- Ordre de 22 de març de 1995, per la que s'adequa la denominació dels títols acadèmics oficials a la condició masculina o femenina de qui els obtingui (BOE 28-03-95).
- Llei Orgànica 2/2006 de 3 de maig de l'Educació (LOE). «Art. 16. Principis generals. m) Desenvolupar (...) una actitud contrària a la violència, als prejudicis de qualsevol tipus i als estereotips sexistes. Art. 23. Objectius. c) Valorar i respectar la diferència de sexes i la igualtat de drets i oportunitats entre ells. Rebutjar els estereotips que suposin discriminació entre homes y dones».

Ministeri d'Assumptes Socials: Instituto de la Mujer

- IV Pla per a la Igualtat d'Oportunitats entre Dones i Homes. «Objectiu 6.1. Actuació 6.1.6: Promoure instruments per a la correcció del llenguatge sexista i elaborar propostes per a les noves edicions del DRAE», 2003-2006.
- Llei Orgànica 3/2007 per la Igualtat efectiva de dones i homes, 2007. «Art. 14. Criteris generals d'actuació dels poders públics: 11. La implantació d'un llenguatge no sexista en l'àmbit administratiu i el seu foment en la totalitat de les relacions socials, culturals i artístiques».

Marc comunitari europeu

Parlament Europeu

- Comissió de Drets de la Dona i Igualtat d'Oportunitats. Opinió adreçada a la Comissió de Cultura, Joventut, Educació, Mitjans de Comunicació i Esport, sobre la comunicació de la

Comissió al Consell, al Parlament Europeu, al Comitè Econòmic i Social i al Comitè de les Regions sobre una estratègia de informació i comunicació per la Unió Europea (COM -2002- 350-C5-0506/2002- 2002/2205 -INI-), en relació amb la utilització d'un llenguatge no sexista en les comunicacions de la Unió Europea, 2003.

Consell d'Europa

- Comitè per a la Igualtat entre Dones i Homes (CAHFM), 2ª Reunió, sobre «aspectes relacionats amb el llenguatge», 1984.
- Comissió de Terminologia en el CAHFM, 5ª Reunió, sobre «avaluació de resultats i directrius a seguir per la igualtat de sexes en el llenguatge», Estrasburg 1986.
- Recomanació R (90) 4 del Comitè de Ministres als Estats membres, reunió 434^a de Delegats de Ministres sobre «l'eliminació del sexisme en el llenguatge», Estrasburg 1990.
- Llistat de mecanismes nacionals i institucionals relatius al llenguatge sexista posats en marxa pels Estats Membres del Consell d'Europa per promoure la igualtat entre dones i homes, 1993.

Marc internacional

Nacions Unides

- Declaració de Pekín i Plataforma per a la acció. IV Conferència Mundial sobre les Dones, Pekín 1996.

Unesco

- Resolució 14.1 aprovada per la Conferència General de la UNESCO, reunió 24a, apartat 1) del paràgraf 2) «per adoptar, en la redacció de tots els documents de treball de l'Organització, una política encaminada a evitar, en la mesura possible, l'ús de termes que es refereixin explícitament o implícitament a un sol sexe, llevat de si es tracta de mesures positives a favor de la dona», 1987.
- Resolució 109 aprovada per la Conferència General de la UNESCO, reunió 25^a, paràgraf 3 b) «per seguir elaborant directrius sobre l'ús d'un vocabulari que es refereixi explícitament a la dona, i promoure la seva utilització en els Estats Membres»; i c) «vetllar pel respecte de les directrius en totes les comunicacions, publicacions i documents de l'Organització», 1989.

Bibliografia

- Ajuntament de Terrassa (2004). Manual de comunicació no sexista. Proyecto ROL. ITERREG III B.
- Alario, Carmen et al. (1995). Nombrar en femenino y en masculino. La representación del femenino y el masculino en el lenguaje. Madrid: Instituto de la Mujer. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.
- Institut Català de les dones (2005). De llengua, diferència i context. Barcelona: Col. Quaderns de l'Institut, núm. 3.
- Institut Balear de la Dona (2005). Llenguatge oral i escrit no sexista. Palma: Govern de les Illes Balears. Conselleria de Benestar Social; Govern de les Illes Balears. Conselleria d'Educació i Cultura. Direcció General d'Ordenació i Innovació.
- Instituto de la Mujer (2006). En femenino y en masculino. Nombra.en.red Sèrie Lenguaje, núm. 3. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.
- Lledó Cunill, Eulàlia (2008). Guia de llenguatge para el àmbit educatiu. Vitoria-Gasteiz: Emakunde.
- Lledó Cunill, Eulàlia (2006). Las profesiones en femenino y masculino, de la A a la Z. Sèrie Lenguaje, núm. 4. Madrid: Instituto de la Mujer. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.
- Lledó Cunill, Eulàlia (2005). Marcar les diferències: la representació de dones i homes a la llengua. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència; col·lecció Criteris Lingüístics, N° 6.

- Lledó Cunill, Eulàlia (2004). De mujeres y diccionarios: evolución de lo femenino en la 22ª edición del DRAE. Madrid: Instituto de la mujer.
- Lledó Cunill, Eulàlia (1992). El sexisme i l'androcentrisme en la llengua. Anàlisi i propostes de canvi. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. Institut de Ciències de l'Educació.
- Fundación Mujeres (2003). Manual de buenas prácticas. Lenguaje administrativo con perspectiva de género. Avilés: Ayuntamiento de Avilés.
- UNESCOCAT (1992). Recomanacions per a un ús no sexista del llenguatge. Adaptació del text original UNESCO (1991): Guidelines on non-sexist language, COL/UNESCO, París, 1992.